

A K E L E T N É P E

A KELET NÉPE száz év előtti megjelenésére visszaemlékezni, nemcsak Széchenyi iránti kegyeletes kötelesség, hanem időszerű feladat is. Ez a nagyhatású vitairat kivívott győzelmek után megjelenő, komolyhangú figyelmeztetés volt. Nemzeti létünket fenyegető veszedelmekre figyelmeztetett, olyanokra, amelyeknek felidézése vagy elkerülése politikai magatartásunk komolyságától és bölcseségétől függött akkor is és függ ma is.

MAGYAR HELYZET 1841-BEN

A KELET NÉPE Széchenyi politikai pályájának döntő fordulata. Bátor megnyilatkozás volt, melyben az egyetemes nemzeti célok szolgálatában a legélesebben fordult szembe a pillanatnyi nemzeti közhangulattal. A könyv közvetlen előzményei az 1839–1840. évi országgyűlés eseményeihez nyulnak vissza. A nemzeti közhangulatot a Kelet Népe megjelenése idején az a küzdelem határozta meg amelyet az 1839–40. évi országgyűlésen vívott a szabadelvű ellenzék a király és konzervatív kormánya ellen. A küzdelem a szólásszabadságért folyt: a közgyűlési felszólalásért elítélt Wesselényi, az Országgyűlési és Törvényhatósági Tudósításokért bebörtönzött Kossuth és a hasonló bűnök miatt szenvedő országgyűlési fiatalság vezetőinek a kiszabadításáért. A küzdelem az erős nemzeti összefogást megvalósító ellenzék diadalával végződött. 1840 május elseje, amikor a nádor kihirdette a szólásszabadság elítélteji számára adott kegyelmet Pozsonyban a gyűlésező rendek előtt, nemzeti örömnappal volt. »A kihirdetés roppant lelkesedéssel fogadtatott – olvassuk az egyik emlékiratban – s az öröm és meglepődés oly zajosan nyilvánult, mint azt alig lehetett egyéb alkalommal tapasztalni. Örömkönnyek ragyogtak a legkomolyabb arcokon, az egymástól oly távolálló pártvezérek kézzszorítással vontak fátyolt a multra. Az ellenzék főbb emberei, mint Deák, Klauzál, Bezerédy becsülésükről biztosították a kormányférfiakat, sajnálkozásukat jelentvén ki afölött, hogy az eddigi fennforgó viszály miatt nem közeledhettek egymáshoz«.

Az országgyűlési örömjaj betöltötte az országot. Mindenki a reformok gyorsabb végrehajtásában reménykedett. A reformokat követelő ellenzék, Deák vezetésével, a maga diadalát látta ebben az engedményben és további egységes ellenállással és tervszerű munkával a teljes reformprogram megvalósításában reménykedett. A reformpolitika nagy megerősödést nyert a kiszabadult Kossuthban, akinek, mint a nemzet ügyéért szenvedő mártirnak a nép-

szerúsége – bebörtönöztetése alatt – hatalmasan megnövekedett. Kossuth új munkája alkalmas volt arra, hogy továbbfokozza úgy az ország sürgető reformhangulatát, mint a maga népszerűségét is. Elnyerte a *Pesti Hírlap* szerkesztését s az Országgyűlési és Törvényhatósági Tudósításokban elkezdett hírlapi izgatást most már alkalmasabb eszközzel folytatta tovább. A *Pesti Hírlap* rövid időn belül 5000-es példányszámú napilappá lett, melyet számról számra várt és örömmel olvasott az ország egész tanultabb vezetőrétege. Nagy hatalmat jelentett ez a hetente kétszer megjelenő ujság – hiszen az ország többi lapjai csak néhány száz példányban jelentek meg. Nem lett, mint lehetett volna, a közgondolkodás irányítójává, a reformprogram részleteinek egyre alaposabb és gyakorlatibb megvalósítójává, a reformok melletti izgatásával azonban állandó hullámban tartotta a közhangulatot.

Az 1840. év eseményeit *Széchenyi* is nagyon jelentős fordulatnak látta az ország átalakulása szempontjából. Azonban az ellenzékkel és Kossuthtal szemben a kormány engedményét nem úgy ítélte meg, mint amelynek alapján további ellenzéki harc lenne szükséges s a reformnak engedmények általi kicsikarása a kövendő út. Úgy látta, hogy e politikai fordulattal a kormány maga közeledett a reformpolitikához; álláspontja az volt, hogy a reformok megvalósítása most már a kormánnyal való együttműködésben keresendő.

A diadalt nem az 1835–1840 között vívott szólásszabadsági, országgyűlési harccal való kapcsolatában nézte, hanem abban a történeti fejlődésben, mely az »alvó Magyarország« felrúzásával indult meg s mely nemzetünket és országunkat a „haladás” útjára vitte. Az 1790. év eseményeiben, de különösen az utolsó 10–15 év történetében látta azokat a jeleket, amelyek által a magyarság felrázatott „marasmusából”. Néhány évvel azelőtt, amikor az »extra Hungariam non est vita« nevetséges és tunya gögje volt a magyar nemzeti öntudat tartalma, a nemzet öntudata közel járt a haláli álomhoz. Ma, 1841 elején, amikor könyvét írja, egészen más a helyzet: „marasmusából felébredt a nyavalygó és nemcsak felébredt, hanem ezentúl legkisebbé sem tud pihenni, sőt nyughatatlanágtól készíttetve saját erején túl akar cselekedni”. *Széchenyi*, aki maga is közvéleményt ostromozó, reformokat sürgető és programot adó írásaival egyik elindítója volt ennek a folyamatnak, 10 évvel a Hitel megjelenése után, aggódva figyel a nemzet állapotát és nem tartja kívánatosnak a további izgatást, hanem a tettek, a megvalósítások nyugodtabb és csendesebb idejét látja elérkezettnek. Az 1839–40. évi országgyűlés által kivívott engedményt azért tartotta nagy vívmánynak, mert remélte, hogy általa a reformirányzatnak az oppozícióban megerősödött jelszavas hangoskodása megszűnik s a nemzet jobbjai hozzáláthatnak ahhoz, ami most van napirenden: „kimutatni t. i. a mi képen-t; mert hogy tennünk kell s tennünk hasznos, azt már nemcsak elismeri a nagyobb rész, hanem ezen érzelemtől kellelten túl fel is csordul.

A szólásszabadság tekintetében kivívott engedményt az or-

szág közhangulata kiinduló pontnak, Széchenyi zárókőnek tartotta. Természetszerűleg következik ebből a helyzetmegítélésből, hogy a Pesti Hírlap munkájait mely a reformhangulatot nem elmélyíteni, hanem továbbterjeszteni igyekezett, nagy mértékben veszélyesnek és károsnak látta. Ezért írja meg »A Kelet Népé«-t 1841 február és június között Kossuth és a Pesti Hírlap ellen, élehangú bírálat alá véve nem annyira irányukat, mint inkább *a modort és taktikát*, amely szerinte teljesen elhibázott és veszélyes. Ellenükben fejt ki híressé vált tételeit országglási rendszeréről, melynek alapja nem az *érzelmek* felkeltése, ébrentartása, hanem minden körülmények között, még a népszerűség feláldozása árán is, az *ész*, a kiművelt, a józan, számító értelem minden közdologban való uralmának a biztosítása.

Nagy kérdés, hogy ha Széchenyi akarata szerint igazodik az 1840-es évek politikai története, vajjon megszületik-e akkor is az 1848.-i alkotmány és hogy el tudja-e kerülni nemzetünk azt az egyenlőtlen, súlyos küzdelmet, amelyet 1848–49-ben egyszerre kellett az ország összes nemzetiségei és két európai nagyhatalom hadserege ellen vívnia. Nehéz megítélni, hogy vajjon másképpen és jobban alakult volna-e a magyar fejlődés, ha Széchenyi idejekorán elmondott figyelmeztetése meghallgatásra talál. De feladatunk nem is az, hogy mult századi történelmünk szakaszait mérlegeljük a Kelet Népe mértékével, hanem, hogy felidézzük a százéves könyv mai időszerű tanításait.

A NEMZETISÉGI KÉRDÉS

SZÉCHENYI egész munkássága a magyarság élet-halálharcának tudatosságából született. A magyar sors mély átélése teszi jelentőségét időfelettivé. Nem egy feladat vagy egy könyv embere ő s nem is a máért vagy a holnapért küzd, hanem az emberiségnek akarja a nemzetet megtartani és az örökkévalóságot számára meghódítani. Minden nagy magyar cselekvés rugója az a látás, hogy rokontalan népünket végső veszedelem, közeli nagy nemzethalál fenyegeti. A magyar lét mélyén rejlő halálfélelem tudatosodása bontja ki a nemzetmentő munkát. Külső veszedelmek szolgálnak alkalmul arra, hogy önmagunkra, helyzetünkre ráébredjünk és hogy tegyünk valamit. A külső veszedelem azonban nem több, mint intő jel, mert nemzeti öntudatunk nem azzal szemben formáztatik meg – attól csak kiindul, hogy nemzeti bűnbánattá mélyüljön el, a cselekvés pedig nem részleges újítás, hanem egyetemes reform, nemzeti újjászületés. Talán nincsen magyar írás, mely világosabban mutatná ezt a sorsérzést, mint a Kelet Népe. Akkor, amikor az egész ország ujjong három nagy fiakiszabadulásának, amikor a Pesti Hírlap és más újtók tervnélküli sorrendben, emlegették fel hol a kiseddévás, hol a tömlöcök, hol egy országos Mátyás-szobor alapnak az ügyét – Széchenyi nemcsak középeurópai távlatból, de a magyar sors egyetemes látásának távlatából nézi a jelen egyes jelenségeit és a reform megvalósításának sorrendszerű szakaszait.

„VESZÉLY FENYEGETI A MAGYART!” – erre akar figyelmeztetni a Kelet Népe. Sorsunk, helyzetünk reális vizsgálata híjján, az irányítók érzelmi politikája következtében „zavarnak vezéreltetik a nemzet”. „Volna egyedül alkotmányunk veszélyben – írja – vagy csak arrul szó, mikép kelljen azt tágítani, a lehető legtöbbre ruházni, nem volna akkor baj; lenne csak az kérdésben, miképpen lehessen a lehető legnagyobb számot anyagilag gazdagítani, könnyű lenne akkor minden; csak ne forogna egyéb fenn, mint terjeszteni művészetet és tudományt, és vajmi hamar érnénk célt. Mindez azonban feladásunknak csak fele, de de még fele sem! a magyarságot óvni és kifejtetni, a másik ennél nem csekélyebb, hanem jóval nagyobb tekintet.”

Különösen egy vonatkozásban mutat reá a bekövetkező veszélyekre. A reformpolitika hangoskodói nemzetiségünk terjesztése által remélik magyar kérdéseink megoldását. Nem elégednek meg azzal, hogy a magyar nyelv az ország hivatalos nyelvivé tétetett, hanem ezen az úton további magyarosodást kívánnak. Az érzelmi politika nagy magyar ábrándjával szemben mutat reá arra a súlyos helyzetre, melyben kis számunk és nagy népek közé ékelt helyzetünk következtében nemzetünk él. „Vajjon jó taktika-e, ha egy font magyarsággal nagy hetykén kiállunk s abban el akarunk olvasztani $\frac{3}{4}$ font tótot, 60 font szlávval egybefüggő tótot, $\frac{1}{2}$ font görögöt, 40 font vallásrokkonnal egybefüggő görögöt, $\frac{1}{2}$ font oláhot, szinte $\frac{1}{2}$ fonttal egybefüggő oláhot; és végkép 40 font németet, velünk lehető legnagyobb összefüggésben levő németet. Hol vannak itt a hihetőség számai, hol igérkezik itt siker? Én sem hihetőséget, sem sikert nem látok, de ellenben felette jól látom azt, hogy az egy font magyar fog olvadozni okvetlen és nem viszont, s hogy üssük csak lágy velejű, fenyítéket érdemlő gyermekeként gyenge fazekunkat minden fazék, sőt a szláv és német köedény ellen is, mi, számban annyival csekélyebbek, s rövid idő alatt törött cserép lesz a magyar”.

Az ész politikája mindenek előtt a nemzetiségi kérdés tekintetében diktál türelmet és megfontoltságot. A nemzetiségi kérdés igazi mivoltának át nem értése valóságos kóros magyar jelenség, amit Széchenyi átoknak és vakságnak bélyegez. E vakságból születettek azok a javaslatok, amelyek iskolák, magyar tanítók munkája által remélték megoldhatónak a nemzetiségi kérdést. E túlzóknak írja figyelmeztetését: „A magyarságot a családi élet (t. i. a nemzetiségek családi élete) köreibe ne kényszerítsük tüzzel-vassal, nehogy a visszahatás törvényei szerint tüzzel és vassal ismét visszaverettessünk s megsemmisítettessünk”. Azokat a gondolatokat jegyzi itt le első ízben, amelyeket másfél év mulva híres akadémiai beszédében formulázott meg olyan világosan:

„Feleljünk azon egyszerű kérdésre, mely körül forog a család és nekem legalább úgy látszik, mintha rögtön le kellene esni a legvakbuzgóbb szemeiről is a fátyolnak, hogy vajjon, ha valaki magyarul tud, magyarul beszél, innen következik-e, mikép neki ezért már magyarrá is kellett volna átalakulnia? Nyelvet, nemzeti sajtóságot, ily felette könnyű szerrel nem lehet biztosítani –

a szólás még korántsem érzés, a nyelvnek pergése még korántsem dobogása a szívnek és ekkép a magyarul beszélő, sőt legkésebben szóló is, korántsem magyar még.”

ÚGY ÉREZZÜK, hogy Széchenyi nemzetföltő óvatosságtól áthatott szavai ma is időszerűek. Nem azért: mintha nemzetiségi politikánk irányítói nem látnák világosan a nyelvi asszimiláció, az államnyelv tanításának és a nyelvkérdésben kiélesedő nemzetiségi kérdésnek egész területét, hanem azért, mert jól látjuk, hogy a nemzetiségi politika alakítója, végrehajtója nem egy-két vezető ember, hanem az egész nemzeti társadalom. Ma, amikor a nemzetek közötti érintkezés oly széles társadalmi felületen történik, mindenkinek meg kell hallania Széchenyi intő figyelmeztetését s hogy kialakulhasson a nemzet érdekeit igazán szolgáló nemzetiségi politika, egész közvéleményünk átalakulására van szükség. Amióta alkalmunk van a közelebbi megismerésre, mi erdélyiek különös ellentétként látjuk a mai magyar közvéleményben fennállani azt a kettősséget, mely egyfelől gyanakvással néz minden asszimilánst, másfelől nemzetiségeink elmagyarosítását kívánja.

A nyelvkérdésben, mi, akik átmentünk egy nevetséges és eredménytelen asszimilációt kereső politika ellenünk szegzett támadásain, teljes lélekkel valljuk Széchenyi tanítását: „nyelvet, nemzetiséget ily felette könnyű szerrel nem lehet biztosítani!” A „második oldalról”, nem a beolvasztó, uralkodó nemzet, hanem a beolvadásra ítélt, kisebbségi nép oldaláról hozzuk a bizonyítékot Széchenyi igazságához. Talán nem tulzunk, ha abban foglaljuk össze kisebbségi tanulságainkat, hogy az államnyelv erőszakos terjesztése egyfelől, visszahatásként, a kisebbségi nép nemzeti öntudatának a megerősödését szolgálja, másfelől pedig egy olyan lehetőséget nyit meg, mely által az önmagába zárkózásra ítélt kisebbségi nép kiléphet szűk kereteiből, munkás, polgári és vezető rétege lehetőséget nyer a társadalmi élet sok területén való előretörésre.

Programot nem adhatnak ezek a sorok, de világosan leszögezzük azt, hogy a nyelvkérdés alapos végiggondolása után egész társadalmunk egységes állásfoglalását kell előkészítenünk. A magyar birodalmi gondolat, amit ma leggyakrabban Szent István nevével összekapcsoltan emlegetünk, a nemzetiségi kérdés és elsősorban a nyelvkérdés területén kíván pontos tisztázást és széleskörű nemzeti felvilágosítást. E munka számára jegyezzük fel Széchenyi szavait, amelyek a nacionális liberálizmus legforrongóbb korában intették már vigyázásra a nemzetet és fejtették ki a mindenkori magyar türelmesség és a jól felfogott nemzeti érdek szemlében a magyar álláspontot. Az ész politikáját kell az indulatok hevítése helyett ebben a kérdésben is megvalósítanunk és hallgatnunk kell a Kelet Népe mérsékletre intő s egyben messzi távlatokra mutató figyelmeztetésére; „Várjunk valamit az időtől is!”

A nyelvkérdés – Széchenyi világosan látta – csak egyik

részlete és eszköze a nemzetiségi kérdésnek. Szerinte a nyelv-kérdés erőszakolásával súlyos helyzetünkben várni kell, de a nemzetiségi kérdést meg kell oldani. Az időszerű parancs az, hogy politikánk nemzetiségi balszárnya vonuljon vissza és az alkotmányos jobb szárnnyal haladjunk előre. Nem kell erőszakolni azt, hogy nemzetiségeink magyarul beszéljenek, hanem alkotmányunkat ki kell terjesztenünk rájuk, hogy így megkedveltessük magunkat velük s magatartásunkat úgy kell irányukban kialakítanunk, hogy türelmes magatartásunk „olvasztói fensőbbbségként” hathasson. Amióta idegen népfajok is élnek nemzetünkön kívül országunk területén, a magyar nemzetiségi politika mindig ez volt: beilleszteni a nemzetiségeket érdekeink és sorsunk által meghatározott történeti közösségbe. E törekvést történelmünk tanúsága szerint soha sem erőszakkal, hanem mindenkor csak a megnyerés módozataival, a jogok és privilégiumok megadásával vihettük eredményes véghez. Széchenyi legigazibb történelmi tanúságaink szellemében határozta meg nemzetiségi politikánk célját: *„Hunnia határai közt minden kebel minden velő egy nagy nemzeti érdekre forrjon össze!”* Meggyőződésünk szerint, melyet ugyancsak kisebbségi sorsunk tapasztalatai alakítottak ki, nemzetiségi politikánk – ha túljutott a nemzeti jóvátétel átmeneti idején – ma sem lehet más iránya, mint Széchenyinek nemes ideálizmust mutató, de körülményeink szerint egyedül reális alapelve.

A MAGYARSÁG VÉDELME

„MINDENKIT MAGUNKKAL KIBÉKÉLTETNI!” ez Széchenyi nemzetiségi politikájának a követelménye; de e követelményt gondolatában megelőzi a magyarság védelme és kifejlesztése. Hiába akarjuk egy új Pax Hungarica megvalósítása érdekében bevenni alkotmányunk sáncai mögé a tótokat, görögöket, németeket, ha ugyanakkor nem áll e sáncok mögött egy erős, szabad magyar nemzet. Az «alkotmányos jobb szárny» kiterjesztése mindenek előtt a magyar jobbágyságnak az alkotmányba való felvételét jelenti s ez által az egész magyar nemzetnek a megerősödését készíti elő.

Futó sorokban azt a szociális tartalmi magyarság-programot ismétli meg itten Széchenyi, melyet néhány évvel előbb a *Stádiumban* olyan világosan kifejtett. Bátran tanítja, hogy a nemeség a nemzetnek csak egy kis töredéke, mely nem tud megfelelni annak a sokrétű kötelességnek, amely nemzetünk kifejlesztése munkájában elének áll. „Hiszem erősen, hogy külömb helyet foglalnánk el a nemzetek sorában ma, ha ősi törvényhozóink gyökeres reformációk által 800 ezernyi súlyú talpkő helyett lassanként 10 milliónyi súlyút raktak volna; ha idegen gratia, gyámol és segítségkoldulás helyett, saját nemzetiségükben, önkeblükben s karjaikban és az ország minden lakosi felszabadításában bíztak volna.”

Széchenyi szociális programja nemcsak dicséret és elismerés ama kilenc millió felé, mely bár kirekesztetett az alkotmány sáncaiból, de azért „hú jobbágy s mily hú! jó katona s mily jó!” – hanem politikai meggyőződésénél is mélyebb és komolyabb „lélekismereti vallomás”, hogy e kilenc millió nemcsak része a nemzetnek, hanem „a magyarságnak utolsó záloga, reménye, fenntartója”. Nincs megdöbbenőbb, mint a mai falukutatók és szociálpolitikusok írásai után olvasni a 100 év előtti Széchenyi-műveket és felfedezni azt, hogy mennyire egyként szólanak a magyar jobbágykérdés megoldásának nemzeti szükségességéről. Éltünk 100 esztendőnél anélkül, hogy a nemzetnek ereje vagy alkalmá lett volna megoldani azt a döntő kérdést, melyet Széchenyi már akkor megmaradásunk egyedüli feltételének jelölt meg. Nem a nemzetfeltű irodalom történetfeletti egységének hangja az, ami megragad ebben az egymás mellé állításban; az döbbsent meg, hogy megérezzük: 100 év alatt nem történt semmi lényegbevágó változás. Jobbágyfelszabadítás és minden egyéb, amit e téren felsorolhatnánk, nem változtattak a magyar nemzet vétékes és hibás társadalmi felépítésén. A magyar paraszt nyomorúságában úgy telt el egy évszázad, hogy Széchenyi történeti szava, helyzetrajza, programja és próféciája nemcsak szelleme szerint időszerű, hanem tételről-tételre helytálló ma is.

Nem halljuk-e ma is ugyanúgy a külső fenyegetést, mely a szociális rendjében megújult Európa felől fenyegeti beteg társadalmunkat, amint azt Széchenyi kifejezte: „mi arra jutottunk, hogy a 19. században – midőn az ember méltósága szent kezd lenni – pirulás nélkül, publice beszélünk egész Európa hallatára, de misera plebe contribuyente; a *külföldnek ez iránti türeelmét* csak előtte ismeretlen létünknek köszönhetjük...”

Nem állanak-e most is ott a konzervativizmus oldalán azok a bölcseleők, akik ellen már Széchenyi is hadakozott, szemükre lobbantva, hogy tételük: «népünk polgári létre, önállóságra nem érett még» – további 800 évre kívánja biztosítani azt történelmi lassúságot, mely az egyéni semmittevésen át a nemzet egyetemes pusztulásához vezet. A halogatás, a végnélküli tanácskozások és előkészítések nemzetpusztító ténykedése ellen kiált fel: „elvégre bizony késő lesz s akkor hazánk egy, az egekbe dicsően emelkedett Építmény helyett, melynek sarkalattja tartós, egy, minden sarkaibul kidőlt. Rommá fog bomlani, mely alatt a magyarnak még emlékezete is elenyészend”.

A tennivaló, amit e halogatókkal szemben sürget, világos: „Hunni minden lakosinak polgári létet adni!” „*Közakarattal minél előbb a Nemzet sorába iktatni a népet!*” „Honunk minden lakosinak a nemzet sorába iktatása bizonyos életet terjesztend; 9 milliónak ezentűl is abbuli kirekesztése ellenben elkerülhetetlen halált hozand anyaföldünkre. Ez lélekisméreti vallomásom.”

NINCS HOZZÁTENNIVALÓNK Széchenyi szociális magyar programjához. Nem kívánjuk sem történeti adatokkal, sem valamilyen mai kórkép megrajzolásával erősíteni szavainak igazságát.

Hitünk szerint az ő lélekismereti vallomása ma már minden jó magyarnak lelkiismereti ügye és életparancsa. S úgy érezzük, hogy ez az a magyar kérdés, melyre nézve ma leginkább vonatkozik a Kelet Népeinek az egész országlási rendszert meghatározó figyelmeztetése: „az van napirenden, hogy kimutassuk megoldására nézve a miképpen-t”. Az ész szavára kell most már hallgatnunk és kerülnünk minden további uszítást, fellengős entusiasmust és „a mai nagydivatú korteskedést”. Több mint egy félév telt el, hogy Erdély egyik része visszatért az anyaországhoz s nem hangzott el azóta egyetlen jelentős erdélyi nyilatkozat sem, nem mutatkozott semmilyen erdélyi mozgalom, mely a magyar társadalmi megújhódás ügyét az erdélyi szellem nevében akarta volna a politikai forum zszibongásában zászlójára írva körülhordozni. Ez a hallgatás nem jelent érdektelenséget vagy elzárkózást. Erdélyi óvatosságot, körültekintést és cselekvési komolyságot jelent csupán: az idő, a körülmények és módok mérlegelését, az ész politikáját, annak a cselekvésnek a véghezvitelére, melynek szükségessége – ismételjük. – hitünk szerint minden magyar lélekben eldöntetett.

Írásunk nem akar ezen a mai erdélyi magatartáson rést ütni, csak meg akartuk állapítani azt, hogy ha a jelen körülmények között színgazdag leírásokkal vagy hangos kijelentésekkel nem igyekszünk Széchenyi reformgondolatainak a túlhangsúlyozására, nemcsak erdélyi helyzetünk, hanem Széchenyi szelleme szerint is járunk el. A Kelet Népe tanításával megegyezőleg valljuk, hogy a magyarság társadalmi megújhódása az egész magyarság védelmét és megmaradási feltételét jelenti. A magyar parasztság társadalmi helyzetét nemcsak belülről, a magyar életerők kifejlődésének érdekében, hanem kívülről: az új európai szociális rend igazsága szempontjából, hanem Erdélyből: nemzeti létünk veszélyeztettsége oldaláról is nézzük.

Erről az oldalról világosan látszik, hogy államunk jó nemzetiségi és szerencsés európai politikát csak úgy tud folytatni, ha előbb a társadalmi kérdést megoldotta. Széchenyi látása szerint, ennek híján csak az összeomlás lehet osztályrészünk: „ha a magyar alkotmány sáncai mögött nem áll, vagy azon túl kalandozik a magyar, okvetlen nemcsak a sáncig vissza, de végképp abból is kiveretik. Boruljon csak ránk az északi népek áradásával a keleti kérdés megbomlása, vegyünk ki addig – magyarságunk mindenkire felkényszerítése által – mindenkit béketűréséből s viszont ne tegyünk alkotmányilag semmit, ne tágítsuk annak alapját, ne használjuk azt emeltyűül, elkerülhetetlenül oly szűk szigetre fog szoríttatni végképp vérünk, vagy jobban mondva vérünk privilégizált töredéke mindenünnen, sőt még saját fajtánk által is, hogy idő előtt leli magát egy felette szűk és sötét hat deszka közötti ürben, melynek neve koporsó.” 1918-ban ránk zúdult a Széchenyi megjósolta végzet s ha a koporsó nem is, de a történeti Magyarország közepén csak egy szűk sziget lett a menedékünk. Ma meg kell hallanunk Széchenyi prófétai szavát és tanulnunk kell a multtá vált tragédiából. Nemzetünk védelmének kiváló

eszköze az erős hadsereg, a jó nemzetiségpolitika, a szellem hódító ereje, de mindehhez szilárd „10 millió súlyú alapot” csak a magyar parasztság társadalmi felemelése adhat.

ZARÁNDOKI KOMOLY MAGAMEGTAGADÁS

A KELET NÉPE több, mint a reformkorszak egyik politikai irata. A Pesti Hírlap ellen írt vitairat messze kiemelkedik korából. nemcsak tartalmi elemei révén, hanem az egész könyvet átható személyi megnyilatkozások komolysága és mélysége által is. Az ötven éves Széchenyi mögött, amikor e művet írja, immár egy nagy nemzetépítő mult áll, tele alkotásokkal, megvívott küzdelmekkel, sok gonddal és a nemzet sorsán való szüntelen tépelődéssel. Lelkiismereti kényszere alatt írta meg e könyvet, melynek megjelentetéséről legjobb barátai és hívei is igyekeztek lebeszélni, Az aggodalomtól túlfutott lélek írása a Kelet Népe, melybe az «ész politikája» melletti meggyőzés érdekében beleönti lelkének minden nemes érzését, indulatát, beleírja egész küzdő és töprengő személyiségét. Könyvének egyik legfőbb értéke ez. Az, hogy bepillantást enged a legnagyobb magyar lelkébe s rajta keresztül a magyar államférfi, a magyar vezető örök lelki vonásait, etikai magatartását mutatja meg. Tragikus véget ért élete bizonyság vallomásának igazsága mellett: „Közdolgokbai avatkozásom nem volt alkalmi darab rövid jelenése, mint mikor színpadon hal meg honáért a hős és később jóízűen vacsorál.” Nem szerep és nem politikai játék a magyar államférfi élete, hanem mind a halálig kötelező hivatás. A hivatástudat és a felelősségérzet az, amit ő a vezetésre képesítő tulajdonnak nevez. Egyik legszebb megnyilatkozása az, amit a vezetéshez szükséges lelki képességekről ír: „Igen jól tartom emlékezetemben és tartám mindig, hogy nincs vétkes elfogultság, mely több földi bajnak volna kútfeje, mint másokat vezetni akarni, ahhoz kívántató tulajdon nélkül. Lelkiismeretem sugallását, mely szüntelen hangzott belsőmben; ha nem Te, miért más – korántsem oda magyarázám, mintha nekem valami vezetőszeret jutott volna osztályrészü. Isten mentsen, de hideg megfontolás s a férfiúi éles elhatározás utáni kis közéleti pályámat oly hangulatban kezdém meg, mint mikor hajótörésnek induló, szerencsétlen család megmentése végett, látván, hogy másunnan jobb segítség nem jön, erejében nem, de egyedül tiszta szándékában bízó hajós ül gyenge csolnakába”.

A közeli veszély látásától indított vitája ezen a ponton messze felülemelkedik a politika régióin s a magyar jövőndő kérdése megszűnik számára hatalmi vagy éppen taktikai kérdésként létezni. A magyar jövőndő a magyar etikai magatartás kérdésévé lesz, melyet végső fokon az dönt el, hogy a nemzet minden tagja vállalja vezetőivel együtt a felelősséget és a szolgálat önfeláldozását. „Semmi, de semmi nem neveli valamely nemzetnek valódi erejét annyira, mintha minden tagja derekasan betölti és megállja a

maga helyét, ha mindenki másutt keresés és másra tolás helyett, magával számoló hangulattal, saját keblébe nyul.” A másik lelki vonási amely be kell, hogy töltsön minden magyart egyformán, bizonyos kötelességérzetnek a felébresztése; »bajnoki pártolása hazánknak«. A szolgálat önmegtagadása az, amit e lovagi erény tartalma a nemzet elé ír az eddigi hangoskodás és üres lelkesedés helyett. „Bajnoki pártolása honunknak korántsem azon fellengős entuziázmus, mely szerint ugyszólván mindenki a kolomp elővitelére hiszi magát meghíva lenni, vagy éppen a mainagydivatú korteskedés, éppen nem, hanem *bizonyos zarándoki komoly magamegtagadás*, melynél fogva inkább abbahagyni, mint ártani, sokkal inkább használni a honnak, mint fényleni sajátlag. kívánunk s törekedünk s a hazát nemcsak szóval, holt betűkkel és mások cselekvéseinek gáncsolásával, de hasznos tettel is szolgáljuk.”

A zarándoki komoly magamegtagadás az az erkölcsi magyar magatartás, mely nemzeti jövődönk záloga. Széchenyi, történelmünk minden igazi vezére és névtelen hőse halálig való hűséggel vállalta ezt a zarándoki sorsot. A Kelet Népe Széchenyi értelmezése szerint a feltámadás, új élet népét jelenti, azt a magyar életet, mely az erkölcsi magyarság által valósul meg. Száz esztendő távlatából az, ami összekapcsol minket Széchenyivel: hitünk abban, hogy nemzeti felemelkedésünk új keletén ez az erkölcsi erő sokszorozza meg erőnket és képesít nehéz feladataink elvégzésére.

DR. JUHÁSZ ISTVÁN